

KORXONALARNING INQIROZGA QARSHI KURASHISH MEXANIZMLARINI AHAMIYATI

Umarjon Muxammadov Muxammad o‘g‘li

Fargona politexnika instituti

E-mail: umarmuhammadov2022@gmail.com

Annotatsiya

Inqiroz holatlari har qanday korxonaning faoliyatida uchrashi mumkin bo‘lgan jarayon bo‘lib, ularga muvaffaqiyatli qarshi kurashish korxonaning barqarorligi va uzoq muddatli muvaffaqiyatiga katta ta'sir ko‘rsatadi. Ushbu maqolada korxonalarining inqirozga qarshi kurashish mexanizmlarining ahamiyatini tahlil qilingan. Shuningdek, korxonalarini inqirozga qarshi bardoshlilikini oshirish choralari va ularni tadbiiq etish usullari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Inqiroz, mexanizmlar, iqtisodiy muvozanat, menejerlar, raqobatbardoshlilik, bankrotlilik, risk.

Kirish

Dunyo siyosiy va iqtisodiy muvozanati tanglik va beqarorlik vaziyatida bo‘lgan bir paytda, jahon moliyaviy-iqtisodiy muammolari 2025 -yilda ham davom etishini va uning xavfi hali beri to‘liq bartaraf etilmasligi bizga ayon bo‘lib qoldi. Bu haqida Respublika Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o‘z ma‘ruzalarida: Avvalo, shuni aytish kerakki, Yangi yilda iqtisodiy islohotlarning pirovard maqsadi kambag‘allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishdan iborat bo‘ladi. Ushbu strategik maqsadlarga hamma uchun teng imkoniyat yaratadigan yuqori iqtisodiy o‘shish hisobiga erishiladi ¹ deb xulosa berdilar. Lekin ma‘ruza davomida korxonalariga, tadbirkorlikka salbiy ta'sir ko‘rsatish mumkin bo‘lgan xavf-xatar va risklarni ham sanab o‘tdilar. Darhaqiqat, korxonalaridan muntazam inqiroz bilan kurashishni to‘xtatmaslik va bartaraf etishning barcha choralari yanada takomillashtirib borish talab etiladi.

Tadqiqot obyekti: Korxonalarining inqirozga sabab bo‘luvchi barcha omillar. Bunga korxonaning moliyaviy, boshqaruv, huquqqiy, tashkiliy tuzilmalarini misol qilsa boladi. Assosan korxonaning inqirozga yetaklovchi omillarni taxlili va korxonaning bu inqirozga qarshi strategiyasini ishlab chiqish.

Korxonalarda inqirozga qarshi boshqaruvning samarali mexanizmlari korxonalarda tashkil etildimi? Bu mexanizmlar korxonalarga samarali ta'sir qildimi? Bu o'rinda aytish joizki, inqirozga qarshi boshqaruvning yagona andozasi ishlab chiqilmagan deb o'ylayman. Chunki korxonalarining turlari, ekologik va huquqiy cheklovlar, siyosiy o'zgarishlar, iqtisodiy to'siqlar va boshqa bir qator yuzaga kelgan muammolar korxonada inqirozga hissa qo'shishi yoki asosiy sabab bo'lishi mumkin. Bunga shuningdek, bir qancha omillarni sabab qilib ko'rsatish mumkin. Eng asosiysi inqiroz har bir korxonada tarmoq xususiyati, geografik joylashuvi hamda tashqi va ichki muhitining o'ziga xosligi bilan har xil ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Hattoki ikkita bir xil sharoitlarga ega bo'lgan korxonalarda ham inqirozni barataraf etish turli rejalar orqali amalga oshishi mumkin. Bu jarayon korxonalarda faoliyat yuritayotgan boshqaruvchilarning qarshiliklarni qanday qabul qila olishlariga bog'liq. Ammo ko'p hollarda inqirozga olib keluvchi sabablar inqirozning xususiyatini ko'rsatib beradiki, bu korxonadagi inqirozni bartaraf etilishida muhim o'rin tutadi. Shuning uchun korxonalarda inqirozga qarshi kurashishning samarali choralarini nazorat qilish lozim:

- yuqori va quyi tashkilot rahbarlari, strategik menejer, rahbarlar, tashkilot bo'lim hamda tarkibiy bo'linmalar boshliqlari, davlat xodimlari, inqirozga qarshi tadbirlar ma'sullari, risk menejlar, inqirozga qarshi boshqaruvchilar, ichki nazorat xodimlari, ichki auditorlar hamda biznes-protsesslarni optimallashtirish mutaxassislari uchun mo'ljallangan dastur va amaliy mashg'ulotlarni doimiy tarzda joriy qilish lozim;

- tashkilot raqobatbardoshligini hamda moliyaviy barqarorligini oshirish maqsadida barcha ishlab chiqarish faktorlarini maksimal darajada ishlatish uchun zamonaviy inqirozga qarshi boshqaruv metodlarini o'rganish, hamda menejmentning barcha turlarini, masalan, inson faoliyatini barcha imkoniyatlarini boshqarishni teoretik hamda amaliy turlari kabilarni to'liq o'rganish kerak;

- korxonalarini inqirozga qarshi kurashish chora tadbirlarini takomillashtirish uchun bir qator chora tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq bo'ladi;

- tashkilot rivojlanish tendensiyasida vujudga keladigan barcha turdagi inqirozlarni kelib chiqishi, sababi va omillarini, inqiroz vaqtida davlat tomonidan boshqaruvini, tashkilotning inqirozga qarshi boshqaruvidagi strategiyasi hamda taktikasini o'rganish;

- tashkilotda to‘lov qobiliyatsizlik va bankrotlik vujudga kelishini iqtisodiy asoslarini, inqirozga qarshi boshqaruvdagi inson faktorining rolini va bankrotlikning asosiy tartiblarini o‘rganish;

- tashkilotning imkoniyatsizligi (bankrotligi) borasidagi amaldagi huquqiy-qonuniy nazariyasi, tashkilotning to‘lov imkoniyatlarini qaytarishdagi zamonaviy yondashuvlarini o‘rganish.

Bu chorra tadbirlar korxonaning inqirozga qarshi mexanizmlarini kuchaytirish va amalga tatbiq etish bilan yanada risklar xavfini kamaytirish mumkin. Korxonalarni inqirozga qarshi kurashish mexanizmlari quyidagi choralarni qamrab olgan: tashkilotda inqirozning kelib chiqish sabablari; inqirozga qarshi boshqaruvning normativ-huquqiy aspektlari; inqirozga qarshi boshqaruv mexanizmlari va tashkilotni qayta tashkil etish tartiblarini boshqarish sistemasi; tashkilotning inqirozga qarshi boshqaruvidagi moliyaviy aspektlari; inqirozga qarshi boshqaruvning strategiyasi va taktikasi; tashkilotning inqirozga qarshi chidamliligini oshirishning mexanizmlari va innovatsiya; inqirozga qarshi boshqaruvning inson omillari; tavakkallikdagi inqirozga qarshi boshqaruv; tashkilotlarda bankrotlik alomatlarini.

Inqiroz xatari mavjud bo‘lgan har qanday korxonada menejeri quyidagilar to‘g‘risida ma‘lumotga ega bo‘lishlari va chora tadbirlarini tatbiq qilishi lozim: inqirozning kelib chiqishi; inqirozga qarshi boshqaruvning normativ – huquqiy bazalari; tashkilot holatini tekshirishning asosiy omillari va tartiblari; inqirozga qarshi boshqaruvning mexanizmlari; inqirozga qarshi boshqaruvning mexanizmlari va usullarini ishlatish; inqirozga qarshi boshqaruvning strategik va taktik yondashmalarini tajribada ishlatish qobiliyati; inqirozga qarshi strategiya modelini ishlab chiqish; teoretik bilimlarni amalda qo‘llash; sotsial-iqtisodiy o‘rindagi inqirozning ma‘lumotlar bazasini yig‘ish, tahlil qilishda zamonaviy usullarni qo‘llash. Masalan, Sa‘noat korxonalarida xodimlar malakasi bilan bog‘liq muammolar vujudga kelsa, bu ham albatta korxonaning inqiroz riskini oshirishi mumkin. Shu bilan birgalikda, avval tajribali xodimlar sanoat korxonalaridan ancha uzoqda ishlaydi va yirik korxonalar uchun ularni uyidan olib kelish katta muammo emas. Kichik turdagi sanoat korxonalarini uchun ishchilarni tashib kelish imkoniyati bo‘lmagani uchun ham ular yosh va tajribasiz ishchilarni yollashga majbur bo‘ladi. Natijada, ishlab chiqarishni boshqarish va rivojlantirishda yangi xodimlarga malaka yetishmaslik bo‘lsa, asosiy ishlab chiqarish jarayonida band bo‘lgan ishchilarning

mehnat unumdorligi ish ko'nikmasining yetarli emasligi oqibatida tushib ketadi. Shuning uchun, sanoat korxonalarida inqirozga qarshi mexanizmlar jiddiy nazoratga olinishi lozim. Kichik bir muammo yoki e'tiborga olinmagan kamchilik ham korxonada istiqboli uchun xatarli bo'lishi ehtimoldan yiroq emas.

Bugungi kunda Respublikada inqirozga uchragan sa'noat korxonalari uchun inqirozdan chiqish, uni keltirib chiqaruvchi sabablarni bartaraf etish bilan bog'liq chora tadbirlar ko'rilmogda. Chunki bir yo'qotish ko'p yo'qotishga sabab bo'lmoqda. Inqirozdan chiqish jarayonini rejalashtirish esa inqirozga qarshi boshqaruvning strategiyasi va taktikasi asosida amalga oshadi. Ko'plab iqtisodchilar inqirozga qarshi boshqaruv strategiyasi uzoq muddatli sog'lomlashtirish rejasi va taktika esa operativ reja deb ta'riflaydilar. Inqirozga qarshi boshqaruv strategiyasi birgina iqtisodiy jihatdan nochor va to'lovga qobiliyatsiz bo'lgan korxonalarda mavjud bo'lmaydi. Chunki raqobatli bozorda faoliyat yuritayotgan har bir korxonada muntazam inqiroz bilan barqarorlik o'rtasida ish yuritadi. Bu inqiroz barcha korxonada uchun yaqin va unga qarshi doimo chora bo'lishini talab qiladi. Mazkur chora barqaror korxonalarni tashqi, ichki muhitdagi salbiy o'zgarishlarga ta'sirchan bo'lishini kuchaytiradi. Shu sababli, inqirozga qarshi boshqaruv strategiyasi va taktikasini ishlab chiqish aniq rejalar asosida amalga oshirilishi lozim.

Xulosa: Korxonaning raqobatbardoshligini hamda moliyaviy barqarorligini oshirish maqsadida barcha ishlab chiqarish faktorlarini maksimal darajada ishlatish uchun zamonaviy inqirozga qarshi boshqaruv mexanizmlarini o'rganish, hamda menejmentning barcha turlarini, masalan inson faoliyatini barcha imkoniyatlarini boshqarishni hamda amaliy turlari kabilarni to'liq o'rganish lozim.

Research Science and Innovation House

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2020-yil 29-dekabr O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
2. Abdullaev A. O‘zaro aloqadorlik nima? Iqtisodiy muvozanatni ta’minlashda bankrotlik mexanizmini amal qilish tartibi // Soliq to‘lovchining jurnali. – 2007. – sentyabr. – B. 25.
3. Azimov M.K. va boshq. O‘zbekiston Respublikasining “Bankrotlik to‘g‘risida”gi qonuniga sharhlar. – T.: 2007 – 640 b.
4. Ashurov M.S. Sanoat korxonalarida iqtisodiy risklarni boshqarishning tashkiliy-uslubiy mexanizmi (Farg‘ona viloyat sanoat korxonalari misolida): Dis. ...iqt. fanlari nomzodi. – T.: TDIU, 2006. 143 b.
5. Kambarov J. Qishloq xo‘jaligi korxonalarida inqirozga qarshi boshqaruvni tashkil qilishning tarmoq xususiyatlari // Qishloq xo‘jaligini rivojlantirishda davlatning agrar siyosati va uning ustuvor yo‘nalishlari: respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to‘plami. – T.: TDIU, 2010. – B. 104-106.

Research Science and Innovation House